

Organisert islam i Norge

AV MARIANNE HAFNOR BØE¹ OG MONA HELEN FARSTAD²

Universitetet i Stavanger¹ og Høgskulen på Vestlandet²

De siste tiårene har det skjedd store endringer i måten islam er organisert på i Norge. Nye muslimske trossamfunn og organisasjoner er etablert, og stadig flere representanter og talspersoner for norske muslimer kommer på banen. Etter hvert inkluderer dette feltet et stort mangfold av retninger og variasjoner innenfor islam. De dekker ulike oppgaver og roller i samfunnet, som blant annet organisering av religiøse høytider og ritualer, dialogarbeid og familieveiledning, til forhandlinger med den norske stat og offentlighet.

I dette temanummeret retter vi oppmerksomheten mot endringer som skjer innenfor organisert islam i Norge. Med organisert islam mener vi de mange ulike formene og måtene islam er organisert på; det være seg ulike former for organisasjoner og institusjoner, eller andre formaliserte arenaer hvor islam uttrykkes og praktiseres.¹

Lenge var det nettopp organisasjoner, institusjoner og offisielle talspersoner for islam, og religion mer generelt som fikk oppmerksomhet i religionsforskningen (Knibbe og Kupari 2020:163). De siste tiårene har det å utelukkende benytte slike innganger til studiet av religion blitt kritisert og utfordret, både fra et kulturvitenskapelig perspektiv på religion (Gilhus og Mikaelsson 2001) og med inntoget av tilnærmingen levd religion (jf. Orsi 1997; Hall 1997; Ammerman 2007; McGuire 2008; Bowman og Valk 2015). Oppmerksomheten ble dermed flyttet fra studiet av formaliserte og offisielle aspekter ved religion til de mer uformelle, og til hverdagsreligiøsitet. Tilsvarende vending har vi sett i

---

¹ Se Elgvins artikkel i dette temanummeret for en oversikt over forskning på organisert islam i Norge og i Norden.

studiet av islam og muslimer, hvor skiftet har ført til at forskningsfokuset har blitt flyttet fra organisert islam til muslimer, og til det komplekse feltet som hverdagslig praksis av islam og ikke-organiserte muslimer representerer (se for eksempel Schielke og Debevec 2012; Dessing, Jeldtoft, Nielsen og Woodhead 2013; Fadil og Fernando 2015; Flaskerud 2018; Bøe 2018). Dette skiftet har utvilsomt brakt ny kunnskap til forskningsfeltet. På samme tid kan vektleggingen av levd religion ha gått på bekostning av organisatoriske aspekter ved islam, selv om det finnes gode grunner til å benytte moskeer og andre organisasjoner som inngang til studiet av muslimer (Brekke, Kühle, Larsson og Martikainen 2019).

Tanken bak dette temanummeret har vært å samle forskning som belyser organisert islam i Norge. Istedenfor å operere med et avgrenset skille mellom offisiell, formalisert og institusjonalisert islam på den ene siden, og uoffisiell, hverdagslig og ikke-organisert islam på den andre, ønsker vi med dette temanummeret å inkludere artikkelbidrag som gir begge variantene oppmerksomhet. Hensikten er ikke å plassere hverdagslige praksiser og organiserte former for islam på ulike analytiske nivå eller som rake motsetninger, men å bringe disse sammen og studere kompleksitetene som oppstår i møtet mellom de to.

Temanummeret er delt og vil bli publisert i to omganger. Denne første utgaven inneholder fem forskningsartikler. Neste del av temanummeret blir publisert våren 2022. Forfatterne har jobbet med sine artikkelbidrag på hver sin kant, men i februar 2021 arrangerte vi også et digitalt seminar som ga gode muligheter til å diskutere og sette de ulike artiklene inn i en større sammenheng. Som artiklene i dette temanummeret viser, er det flere forbindelseslinjer og kompleks interaksjon mellom levd og organisert religion. Studiet av organisert islam gir gode muligheter til å avdekke nye sider ved levd religion, og motsatt. I dette temanummeret har vi samlet artikkelbidrag som gir innsikt i tema som lederskap, autoritet og representasjon, men de utforsker samtidig problemstillinger knyttet til kjønn, makt og viser forhandlinger som skjer på disse områdene.

De to første artiklene omhandler de norske paraplyorganisasjonene som finnes for muslimer. Nora S. Eggen analyserer hvordan organisasjonene Islamsk Råd Norge og Muslimske Dialognettverk brukte råd og fortellinger om profeten Muhammad i informasjonsarbeid og holdningskampanjer gjennom koronaviruspandemien i 2020 og 2021. Eggen viser hvordan profetsitatene som ble benyttet uttrykker en egen profetologi, som medvirker til å befeste organisasjonenes rolle og posisjon som samfunnsaktører. Samtidig påpeker Eggen at slike referanser også fungerer som meningsskapende og praksisdannende, og dermed inngår i en lengre tradisjon som handler om hvordan fortellinger om profeten forvaltes og brukes. Olav Elgvin følger opp søkelyset på norske paraplyorganisasjoner, og tar for seg Islamsk Råd Norge mer konkret. Elgvin utforsker konfliktlinjer som har kommet til syne i Islamsk Råd Norges historie, og identifiserer hva som har preget organisasjonens forhandlinger både eksternt, i møte med norsk offentlighet, og internt, i det muslimske miljøet. Selv om han advarer mot generaliseringer på dette området, argumenterer han for at konfliktlinjene i IRNs historie også kan kaste lys over det bredere islamske landskapet i Norge, enten det handler om teologisk tilhørighet, press fra storsamfunnet, eller konfliktlinjer knyttet til generasjon.

I de tre neste artiklene får vi mulighet til å ta dypdykk inn i tre ulike organisasjonsfelt, og samtidig i tematikkene kjønn, autoritet og lederskap. I Nora Stenes artikkel møter vi Fellesskapet Bosnia-Hercegovina Norge (FBHN), Norges største muslimske trossamfunn. Stene tar utgangspunkt i den utbredte forestillingen om at muslimske kvinner ikke har mulighet til å ha lederroller i sine trossamfunn, og avdekker hvordan dette oppfattes og påvirker FBHN internt. I artikkelen viser hun hvordan idealer om likestilling og integrering påvirker organisasjonens diskusjon om ledelse og autoritet. Selv om det fortsatt er en utbredt mannsdominans, finner Stene at kvinners lederskap blir aktivt promotert og at kvinner stadig inntar nye lederposisjoner. Det finnes ikke en entydig forklaring på disse endringene, men de må sees i lys av både en arv fra Balkan og av norske forhold, framholder Stene. I Eli-Anne Vongraven Eriksens artikkel blir vi tatt med til moskelandskapet i Trondheim. Erik-

sen gir oss et innblikk i kvinners tilgang til islamsk kunnskap og autoritet i tre av byens muslimske trossamfunn. Hun viser hva kvinnene søker kunnskap om, og hvorfor de søker kunnskap om islam i sine moskeer. Eriksen dokumenterer at tilgang til islamsk kunnskap og autoriteter i moskeene ikke er forbeholdt menn, men at kvinnene hun har studert også har adgang til dette feltet. Et sentralt funn i Eriksens studie er at det er kvinnenes institusjonelle tilknytning som i størst grad påvirker deres kunnskapssøken, og hun viser oss at det er den enkelte moskeens ressurser og profil som er mest utslagsgivende for kvinners kunnskapssøking. Ingvild Flaskeruds bidrag er den siste artikkelen i temanummeret. Tema er *sufreh-e nazri*, et ritualisert takkemåltid innenfor tolverretningen av sjia-islam. I Iran arrangeres ritualet vanligvis av kvinner i hjemmet eller i andre forsamlingshus, mens i Norge har ritualet flyttet inn i sjia-muslimske moskeer. Flaskerud analyserer hvilke konsekvenser denne formen for institusjonalisering har for utførelsen av ritualet, og for kvinners moskedeltakelse. Hennes studie utfordrer skillet mellom ritualer som enten formelle eller uformelle, og viser at innføringen av *sufreh-e nazri* i moskeen også skaper nye muligheter for kvinners rituelle deltakelse.

Det er et av bildene fra Ingvild Flaskeruds studie av dette ritualet som pryder forsiden på temanummeret, og som vi synes illustrerer forbindelseslinjene mellom organisert og levd religion på en svært god måte. Bildet viser hvordan nettopp organiserte og hverdagslige praksiser kobles sammen, og bidrar til at religiøst lederskap, autoritet og representasjon tar nye former.

I dette nummeret tar vi også opp igjen spalten «Omtale av nye ph.d.-avhandlinger», hvor to ph.d.-avhandlinger fra 2020 presenteres. Betimelig nok omhandler begge islam i Norge, og er skrevet av to av bidragsyterne til dette nummeret, Elgvin og Eriksen.

LITTERATUR

Ammerman, Nancy T.(red.). 2007. *Everyday Religion: Observing Modern Religious Lives*. New York: Oxford University Press.

- Bowman, Marion, og Ülo Valk (red.). 2012. *Vernacular Religion in Everyday Life: Expressions of Belief*. Sheffield: Equinox.
- Brekke, Torkel, Kühle, Lene, Larsson, Göran, og Martikainen, Tuomas. (2019). «Mosques, Muslims, Methods: the Role of Mosques in Research about Muslims in Europe». I: *Journal of Muslims in Europe* 8, 2, s. 216–233. DOI: <https://doi.org/10.1163/22117954-12341394>
- Bøe, Marianne. 2018. «Lived Experiences of Norway's Regulation of *Mahr* (the Muslim Dower)». I: *Nordic Journal of Religion and Society*, 1:31, s. 58–74. DOI: <https://doi.org/10.18261/issn.1890-7008-2018-01-04>
- Dessing, Nathal M., Jeldtoft, Nadia, Nielsen, Jørgen S. og Linda Woodhead (red.). 2013. *Everyday Lived Islam in Europe*. London og New York: Routledge.
- Fadil, Nadia og Mayanthi Fernando. 2015. «Rediscovering the 'Everyday' Muslim: Notes on an Anthropological Divide». I: *Journal of Ethnographic Theory* 5/2, s. 59–88
- Flaskerud, Ingvild. 2018. «“Street Theology”: Vernacular Theology and Muslim Youth in Norway». I: *Islam and Christian–Muslim Relations*, 29:4, s. 485–507. DOI: 10.1080/09596410.2018.1512286
- Gilhus, Ingvild og Lisbeth Mikaelsson. 2001. *Nytt blikk på religion: studiet av religion i dag*. Oslo: Pax.
- Knibbe, Kim og Helena Kupari. 2020. «Theorizing Lived Religion: Introduction». I: *Journal of Contemporary Religion*, 35:2, s. 157–176. DOI: 10.1080/13537903.2020.1759897
- McGuire, Meredith B. 2008. *Lived Religion: Faith and Practice in Everyday Life*. Oxford: Oxford University Press.
- Orsi, Robert A. 1997. «Everyday Miracles: The Study of Lived Religion.» I: *Lived Religion in America: Toward a History of Practice*, redigert av David D. Hall, s. 4–21. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Schielke, Samuli, og Liza Debevec (red.). 2012. *Ordinary Lives and Grand Schemes: An Anthropology of Everyday Religion*. Oxford, New York: Berghahn Books